ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 5, številka 1-2, junij 2001 · ISSN 1408-2969

RECENZIJA

Vojko Strahovnik

Recenzija: Georges Rey: Contemporary Philosophy of Mind

Citiranje: Vojko Strahovnik, »Recenzija: Georges Rey: Contemporary Philosophy of Mind«, *Analiza: časopis za kritično misel* 5, št. 1-2 (2001): 163–169.

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna (CC BY 4.0), https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sl.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

Georges Rey

recenziral Vojko Strahovnik

CONTEMPORARY PHILOSOPHY OF MIND

Blackwell Publishers, Cambridge, Massachusetts, 1997

Georges Rey je kot filozof dejaven in znan predvsem v filozofiji duha in kognitivni znanosti, kjer raziskuje tradicionalne probleme duha, kot so racionalnost, intencionalnost in kvalitativna doživetja. Hkrati se ukvarja tudi s filozofijo jezika, metafiziko in moralno filozofijo. Kot Fodorjev učenec zastopa in brani sodobni funkcionalizem in teorijo jezika misli. Temu vsekakor ostaja kar najbolj zvest tudi v knjigi *Contemporary Philosophy of Mind*, ki je sicer del širše zastavljenega projekta uvodnih del k sodobni filozofiji in k njenim področjem pod okriljem založniške hiše Blackwell Publishers. Čas tega projekta za Reya kot avtorja knjige o sodobni filozofiji duha je verjetno ugoden. Zadnji čas se je namreč pojavilo mnogo novih ali na novo branjenih starih stališč glede duha, tako da so se razprave hkrati razširile in zaostrile. Vsako delo, ki navedeno povzema, pa je tako v bistvu mogoče le kot opis.

Rey se odloči za problemski pristop in hkrati za predstavitev in preizkus svoje lastne teorije ali slike duha. Tako knjiga nikakor ne more biti neopredeljena, a dve vodili, ki si jih Rey postavi na začetku obravnave problemov in teorij o duhu, bistveno pripomoreta k nepristranskosti. Ti dve zelo umestni vodili, ki jih žal pri drugih razpravah pogrešamo, sta:

- Težnja po nepristranskih dokazih, kjer se poskušamo izogniti postavljanju vprašanj in dekonstruktivnih argumentov določenemu stališču glede duha, slonečih na predpostavkah, ki jih to stališče sicer ne vsebuje.
- Zahteva po ustreznosti in čistosti: Rey se zaveda širine področja filozofije duha, hkrati pa pravi, da ga ne smemo obremenjevati s problemi, ki se jih da razrešiti ali reševati na drugih področjih, ki so morda manj problematična, potem pa rezultate vključiti v filozofijo duha. (Rey,1997: 26-27)

Eden izmed možnih seznamov stališč v filozofiji duha, ki se v bistvu nanaša na vprašanje razmerja med fizičnim in psihičnim, je lahko takšenle:

- eliminativni materializem
- monistični reduktivni materializem
- dualistični reduktivni materializem
- nereduktivni materializem
- epifenomenalizem

- tradicionalni emergentizem (Horgan, 1996)

Rey govori sicer le o treh glavnih pristopih, in sicer o dualizmu, o eliminativizmu in o redukcionizmu. Začenja s predstavitvijo argumentov v prid dualizmu, kar stori dokaj togo in poljudno. Marsikateri moderni dualist, na primer dualist lastnosti, na podlagi povedanega verjetno ne bi bil prepričan v napačnost dualizma. Rey se spusti v dolg in podroben boj z eliminativizmom ter ga zavrne. Potem preide na predstavitev temeljev in skupnih lastnosti funkcionalizma in nato svoje računalniško-predstavitvene teorije duha ali CRTT [*computational/representational theory of thought*] ter jo utemelji. Na koncu poskuša CRTT razširiti in nakazati poti, kako vanjo zajeti nekatere še nerešene probleme, na primer kvalitativne doživljaje, skupno teorijo pa potem poimenuje računalniško-predstavitvena teorija duha in kvalitativnih stanj ali CRTQ [*computational/representational theory of thought and qualitative states*], ki bi jo lahko glede na zgornjo sliko uvrstili v nereduktivni materializem.

CRTT

CRTT je teorija, ki trdi, da propozicionalne lastnosti preko računalniških relacij ustrezajo stavkom, ki so vkodirani v možgane. Pri tem izpostavlja pomembnost funkcije, ki določeni bitnosti v sistemu pripada, slednjo pa uporabi kot bistveno za definicijsko opredelitev te bitnosti. Rey za izhodišče obravnave funkcije vzame ramsifikacijo in implicitno definicijo. Tako bitnost ali lastnost opredeli s pomočjo vseh funkcij in relacij v zadevnem . sistemu, v katerega je bitnost vključena. To so hkrati temelji vsake funkcionalistične teorije (Miščevič, Markič, 1998: 65-67). Rey na tem mestu nadalje razlikuje različne meta pristope in različne vrste funkcionalizma. Pri prvih ločuje:

- poljudni funkcionalizem
- *a priorni* funkcionalizem
- psihofunkcionalizem

ter vrste funkcionalizma:

- vhod/izhod [*input/output*] vs. zasidrani funkcionalizem
- holistični vs. molekularni funkcionalizem
- smotrnostni funkcionalizem
- površinski funkcionalizem

Rey se odloči za nepovršinski psihofunkcionalizem, ki stavi na teoretsko psihologijo kot na sebi primeren meta pristop. Tukaj preide h graditvi CRTT. Za izhodišče si izbere minimalni program umirjenega oziroma nevsiljivega mentalizma [*modest mentalism],* ki vsebuje naslednje postavke:

(1) dražljaji povzroče informacijska stanja, zaznava;

(2) nekatera od teh informacijskih stanj se ohranijo, spomin;

(3) informacijska stanja se včasih združijo na racionalen način, tako da pride do novih informacijskih stanj, MIŠLJENJE, RAZUM;

(4) informacijska stanja se včasih združijo na racionalen način z (mogoče že prej obstoječimi) usmerjevalnimi stanji, da se tako ustvarijo nova in nadaljnja usmerjevalna stanja, odločitev, dejanja, PRISTOP, IZOGNITEV;

(5) dražljaji so povzročeni s takšnimi pojavi, ki potem oskrbijo informacijska stanja z njihovo vsebino;

(6) sistem, ki je podvržen tem postavkam, je bil izbran bodisi naravno ali namerno, da je tako organiziran. (Rey, 1997: 203)

Rey bi moral zdaj razmejiti svojo teorijo tudi od redukcionizma in ga napasti, prav tako kot je napadel dualizem in eliminativizem. Kljub pričakovanju pa v knjigi najdemo le skromno omembo te problematike. Rey pravi, da je redukcionizem – zavoljo možnosti večkratne, mnogovrstne udejanjenosti *[multiple realizability]* in torej zaradi nemožnosti redukcije – nekoherentno stališče. Kim, čigar stališče bi lahko opredelili kot dualistični reduktivni materializem, je poskušal pokazati naslednje. Če trdimo, da obstaja zakon na višji, funkcionalni ravni opisa, potem lahko upravičeno sklepamo, da temu zakonu soustreza tudi zakon na nižji, fizikalni ravni.

Rey ga zavrne z naslednjim argumentom:

(1) Nekatere funkcionalne vrste lahko definiramo zgolj s pomočjo izčrpnih vzročnih relacij med stanji, s samo skromnimi sklicevanji na druge lastnosti, ki jih ta stanja lahko imajo.

(2) Pojav zakonov na višji ravni je lahko popolnoma naključen glede na stališče katerih koli drugih zakonov na nižji ravni.

(3) Na funkcionalni ravni obstaja niz razlagalnih zakonov, ki so razlagalno neodvisni in so tako nezvedljivi na zakone na enotni fizikalni ravni. (Rey, 1997: 179)

Rey v knjigi ne obdela temeljev teorije ravni opisa in razlage, ki jih srečujemo pri ukvarjanju z duhom, zato tudi nima aparata za boljšo oziroma trdnejšo zavrnitev redukcionizma. Ostane mu torej zgolj protiargument mnogovrstne udejanjenosti. Kim pa bi se tega lahko ubranil na dva načina. Prvi izmed teh načinov je, da bi za osnovo redukcije vzel neskončno disjunkcijo vseh fizikalnih osnov. Drugi način pa se od splošne obrne k lokalni redukciji, ki vključuje vrstno specifične ali strukturno specifične bikondicionalne premostitvene zakone. (Horgan, 1996 & Horgan, 1998)

Sintaksa in semantika

Rey se pri obravnavi sintaktičnih in semantičnih vprašanj in problemov pri CRTT odloči za ločeno obravnavo. To pojasnjuje z dejstvom, da sintakso in semantiko zadevajo med seboj zelo različni problemi. Dodaja pa tudi, kako to še ne pomeni, da sta področji med seboj neodvisni. Sintaktično gradi CRTT v njenem temelju na jeziku misli ter na pravilih in operacijah, kot so, na primer, dedukcija,

abdukcija, indukcija. Nato avtor poveže vse to še s teorijo odločanja, ki temelji na verjetnostnih vrednostih in na njihovi primerjavi.

Pri obravnavi semantičnih vprašanj Rey najprej pokaže na probleme vsake izključno internalistične teorije (teorija podob in stereotipov, teorija konceptualnih vlog) in tudi vsake izključno eksternalistične teorije: zgodovinsko-vzročna, idealna kovariacija, asimetrična odvisnost, smotrnostno-semantična (Rey, 1997: 238-251). Kot možnost mu ostajajo le še teorije, ki upoštevajo tako internalistični kot tudi eksternalistični faktor, in sicer teorije o široki in ozki vsebini. Za ozko vsebino pravi, da jo lahko povežemo z naslednjim:

(i) konceptualno vlogo

(ii) pravilom

(iii) funkcijo (Rey, 1997: 253)

Na tem temelju naj bi CRTT lahko zajela tudi subjektivnost in kvalitativna stanja. Toda tudi tukaj Rey ne pride dlje od navajanja problemov teh teorij. Na koncu glede semantike pravi, da so v vseh ponujenih možnostih tudi nekatere dobre rešitve za posamezne probleme glede vsebine. Toda tukaj mu ne uspe povezati sintakse s semantiko. Pri obravnavi sintakse je predpostavil, da je semantika že vgrajena v njegov predlog. V drugem koraku pa trdi, da je zdaj, ko imamo zelo dobro teorijo o sintaksi, glede semantike dovolj, če vzamemo kar disjunkcijo vseh zgoraj naštetih pristopov k vsebini. Tako mu ne uspe zadovoljivo prikazati odvisnosti sintakse in semantike oziroma ostaja njegov predlog umirjenega oziroma nevsiljivega mentalizma in kognitivnega programa, ki zna deducirati, inducirati, abducirati in se odločevati, vsebinsko popoln zombi. Če informacijsko stanje v njegovi zastavitvi umirjenega mentalizma že pomeni reprezentacijo, potem je vez z okoljem vzročna, teorija pa postane predmet kritike, da reprezentacija potemtakem sploh ne more biti napačna. V nasprotnem primeru, ko informacijsko stanje še ni reprezentacija, pa nam operacije na ravni sintakse v teorijo duha ne prinesejo vsebine.

CRTT vs. konekcionizem

Rey loči:

- LCON [*liberal connectionism*] – liberalni konekcionizem, ki raziskuje procese, da bi s tem dopolnil CRTT;
- RCON [*radical connectionism*] – radikalni konekcionizem, ki se postavlja kot tekmujoče stališče nasproti CRTT. (Rey, 1997: 224)

Bistveno razliko med CRTT in RCON Rey vidi predvsem v tem, da je konekcionizem zavezan trditvi, kako ni nobenih vzročno učinkovitih konstituentnih struktur pri mentalnih reprezentacijah, ki bi jim pripadla vloga procesiranja. CRTT nasprotno postavlja procesiranje preko podatkovnih struktur, ki so same vzročno učinkovite bitnosti. RCON naj bi reprezentacije obravnaval atomistično – kot posamezne vozle, ki reprezentirajo predmete ali lastnosti. Takšna zastavitev naj bi CRTT omogočala, da kot svoje dopolnilo sprejme

RCON, kot vrsto opisa na drugi ravni, medtem ko mora RCON pokazati, da ni nobenega zornega kota duševnih stanj, ki bi potreboval CRTT stanja.

CRTT naj bi bil zmožen pojasniti serijo pojavov, kjer konekcionizmu spodleti. S tem naj bi CRTT tudi zgradil razlagalne mostove med dejstvi o svetu in med CRTT opisi. Ti pojavi so:

(1) Propozicionalna struktura naravnanosti: različne komputacijske vloge za različne vrste simbolov omogočajo CRTT zajeti razlike med, na primer, stavki s pomenom in samo seznamom besed.

(2) Ustvarjalnost naravnanosti: na isti način, kot je produktiven jezik, CRTT omogoča tvorbo potencialno neskončne množice misli.

(3) Smotrna urejenost naravnanosti: misli so pogosto urejene in sistematično povezane preko, na primer, logičnih permutacij. CRTT lahko to pojasni, medtem ko konekcionizem tega ni zmožen brez razlage, ki je mogoča zgolj na ravni organiziranosti možganov.

(4) Racionalne relacije med naravnanostmi: CRTT postavlja logično konstruktivne zmožnosti duha in to predstavlja temelje pojasnjevanju racionalne povezanosti misli, medtem ko ima RCON tu težave, ker ne postavlja klasičnih sestavljivih struktur stavkov.

(5) Iracionalne relacije in napake med naravnanostmi: CRTT jih pojasnjuje s komputacijskimi napakami, RCON pa s prototipskimi oblikami mišljenja.

(6) Mnogovrstne vloge naravnanosti: Rey trdi, da RCON ni sposoben zajeti tako pojmov kot, na primer, želja, strah, upanje ... kot tudi vezave le-teh na vsebino. CRTT pojasnjuje te stvari kot različne komputacijske *relacije*, medtem ko se zdi, da mora RCON za vsako misel postavljati drugačno vzdraženje.

(7) Vzročna moč naravnanosti. (Rey, 1997: 224-233)

Kot izrazita semantična problema konekcionizma pa navede:

(A) stabilnost pojmov,

(B) hiperintenzionalnost pojmov. (Rey, 1997: 253-255)

Iz vsega tega Rey sklepa, da je RCON zavezan izključno eksternalistični semantiki in da ga torej bremenijo vsi problemi takšne enofaktorske semantike. Vseeno pa to verjetno ni zadostni razlog za prikaz nekoherentnosti stališča radikalnega konenkcionizma in izključitev le-tega iz filozofije duha.

CRTQ

Rey se v zadnjem delu svoje knjige posveti problemom subjektivnosti, občutja in kvalitativnih doživljajev. Jedro njegove teorije CRTQ je teza, da so racionalna računalniška stanja in racionalni računalniški procesi, ki so sestavni del določenega izkustva, dovolj za vsa duševna stanja. Nobene potrebe ni, da bi v razlago oziroma teorijo vključevali fenomenalne lastnosti, fenomenalne predmete ali kvalitativne doživljaje. Občutja so v CRTQ tako vrsta propozicionalnih

naravnanosti in/ali procesiranja le-teh. V jeziku seveda obstajajo izjavljanja oziroma opisi, ki naj bi opisovala ta občutja kot vrsto kvalitativnih doživljajev, vendar mnogo izjavljan lahko deluje brez soustrezajoče lastnosti v svetu. Tako so ti opisi v jeziku vključno z njihovo široko in ozko vsebino zadosti za pojave, za katere se zdi, da vsebujejo fenomenalne lastnosti, fenomenalne predmete ali kvalitativne doživljaje. Namesto teh zavzemajo mesto v CRTQ še vedno stanja, ki pa so intencionalno opredeljena, in so lahko z vrsto zakonitosti povezana z zunanjimi dražljaji. Avtor se tako zavzema za eliminacijo kvalitativnih doživljajev, ker le-ti niso dejanski.

Za zanikanje dejanskosti *qualia* in torej za CRTQ, Rey nadalje navaja naslednje razloge:

(1) CRTQ sprva ne more natančno pojasniti zakaj ima določen doživljaj nekatere kvalitete, zato zanika, da bi le-te sploh obstajale. Zaradi tega pa CRTQ stori korak v smeri pojasnjevanja, zakaj se ljudem zdi, da imajo njihovi doživljaji določene kvalitete;

(2) postuliranje kvalitativnih lastnosti doživljajev lahko vodi do prvo-osebnega skepticizma;

(3) računalniško/predstavitvena stanja sama lahko opravijo vso razlagalno delo, in tako je vnašanje fenomenalnih lastnosti in fenomenalnih predmetov v teorijo pristransko;

(4) jezik misli kot pristop k obravnavi doživljajev pomaga ohranjati določeno enotnost duha. (Rey, 1997: 307-308)

Vseeno pa ostajata dva večja problema. Prvi je problem zaobrnjenih kvalitet in zombijev, kjer pride do različnih ali odsotnih ozkih vsebin. Rey pravi, da so to le epistemološko-logične možnosti, ne pa metafizična nujnost, in zato to torej ne bremeni njegove teorije. Druga težava se pojavi pri arbitrarni udejanjenosti funkcionalnih lastnosti. Rey težave pripiše posledici teženj našega zdravorazumskega moralnega presojanja in pripisovanja, ki povezuje podobne izglede in vedenja.

Reyeva knjiga je tako dobro uvodno delo k filozofiji duha ter hkrati podrobnejši prikaz določenega stališča, poskus njegove utemeljitve in zavrnitve tekmujočih stališč. Sodobni funkcionalizem kljub težavam ostaja privlačna in obetavna izbira.

Literatura

Horgan, Terence. (1996). “Kim on the Mind-Body Problem”. *British Journal for the Philosophy of Science*, 47, str. 579-607.

Horgan, Terence. (1998). “Kim on Mental Causation and Causual Exclusion”. *Philosophical Perspectives*, 11, str. 165-184.

Miščevič, Nenad, Markič, Olga. (1998). *Fizično in psihično.* Aristej: Maribor.

Rey, George. (1997). *Contemporary Philosophy of Mind.* Blackwell Publishers: Cambridge, Massachusetts.